

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษากระบวนการทำงานของบุคลากรด้านการจัดรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง ๔ บางขุนพรหม ผู้วิจัยได้พิจารณานำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ดังนี้

๑. แนวคิดเรื่ององค์กรสื่อสารมวลชน
๒. แนวคิดเรื่องการจัดและการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์

๑. แนวคิดเรื่ององค์กรสื่อสารมวลชน

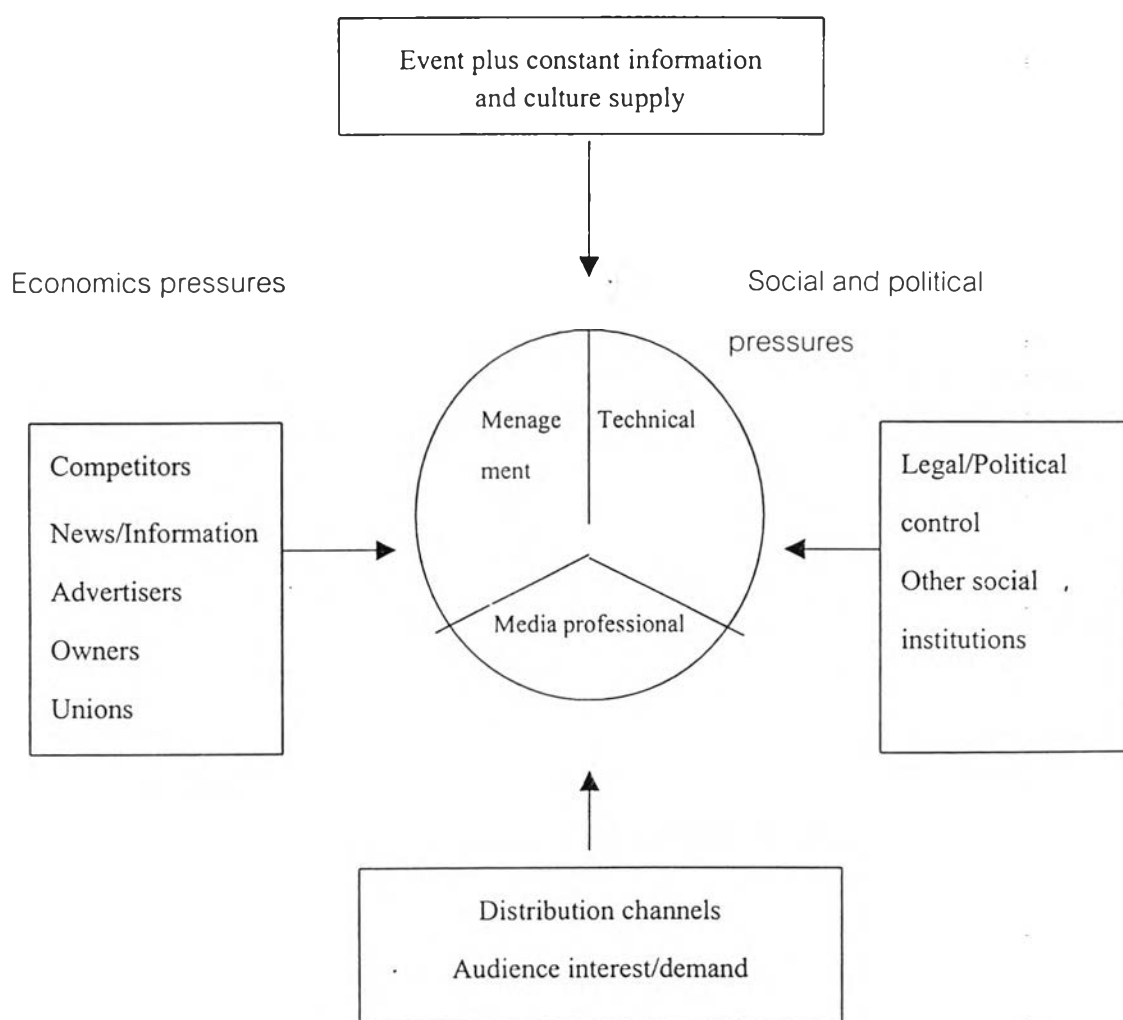
ในองค์กรสื่อสารมวลชนโดยทั่วไป นักกรสื่อสารมวลชนปฏิบัติภารกิจหน้าที่ภายใต้แรงกดดันจากอิทธิพลภายนอกมากมาย อันได้แก่ ลูกค้ำขององค์กร เช่น นักกรโฆษณา, คู่แข่งขันในทางธุรกิจ เช่น สื่อมวลชนอื่นๆ, อำนาจควบคุม เช่น กฎหมายบ้านเมือง, การตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ, สถาบันทางสังคมอื่นๆ และผู้ดูผู้ชม อิทธิพลภายนอกเหล่านี้มีอยู่อย่างเป็นระบบนอกจากจะมีความเกี่ยวพันทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อองค์กรสื่อสารมวลชนแล้ว อิทธิพลเช่นว่านี้ยังมีความคาบเกี่ยวต่อกันและกัน บางครั้งมีความเกี่ยวพันสอดคล้องกันและบางครั้งก็ขัดแย้งกัน

ในขณะเดียวกัน องค์กรสื่อสารมวลชนก็เป็นองค์กรที่ดำรงอยู่ภายในสังคม และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับองค์กรทางสังคมที่ใหญ่กว่า ทั้งในลักษณะของความสัมพันธ์ที่เป็นทางการและความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ รวมทั้งได้รับการคาดหวังจากบรรทัดฐานของสังคม การศึกษาพิจารณาองค์กรสื่อสารมวลชน จึงควรต้องพิจารณาในฐานะเป็นองค์กรที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์อันกว้างขวาง และมีปัจจัยที่มีผลกระทบรวมทั้งแรงกดดันต่างๆจากภายนอก อาจกล่าวได้ว่าเราไม่สามารถศึกษาพิจารณาองค์กรสื่อสารมวลชน ในฐานะสถาบันทางสังคมที่ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยวเป็นเอกเทศ ไม่เกี่ยวข้องกับสถาบันใดอื่น

การดำเนินกิจการและการจัดรูปแบบองค์กรธุรกิจสื่อสารมวลชนนั้น จึงต้องเผชิญกับปัจจัยแวดล้อมหลายประการ ที่ส่งผลกระทบต่อถึงรูปแบบการจัดองค์กร การจัดการและการกำหนด

เนื้อหาของสื่อมวลชนซึ่งได้แก่ ความกดดันและผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร คู่แข่ง รัฐบาล แหล่งข่าว และองค์กรอื่นๆในสังคม ดังแสดงด้วยแบบจำลองของ เดนิส แมคควอล (Denis Mcquail, 1994:191) ดังนี้

The Media Organization in its Context

จากแบบจำลองจะเห็นได้ว่า ในขั้นตอนของกระบวนการที่เหตุการณ์ต่างๆ ข่าวสาร และวัฒนธรรม จะผ่านช่องทางการสื่อสารไปสู่ผู้รับสารมวลชน ซึ่งมีลักษณะของความน่าสนใจ และความต้องการที่แตกต่างกัน โดยผ่านกระบวนการภายในองค์กรสื่อสารมวลชน ซึ่งประกอบด้วยการจัดการ และข้อปฏิบัติทางเทคนิค รวมถึงความชำนาญและทักษะของนักสื่อสารมวลชน

ขั้นตอนภายในองค์กรสื่อสารมวลชนนี้ ยังได้รับผลกระทบจากแรงกดดันภายนอก ได้แก่ แรงกดดันทางเศรษฐกิจคือ คู่แข่งขัน, ตัวแทนข้อมูลข่าวสาร, นักการเมือง, นายทุน และองค์กร สหพันธ์ของสื่อมวลชน แรงกดดันทางสังคมและการเมืองคือการควบคุมทางกฎหมายและนโยบายทางการเมืองของรัฐ สถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น สถาบันการศึกษา ครอบครัว ศาสนา

การทำงานของนักสื่อสารมวลชน จึงเป็นการทำงานภายในแรงกดดันจากอิทธิพลแวดล้อมต่างๆ ทั้งจากอิทธิพลภายนอกคือองค์กรสื่อสารมวลชนของตนเองและบริบทขององค์กร ในขณะเดียวกัน นักสื่อสารมวลชนก็มีทัศนคติ ค่านิยม รสนิยม และทักษะความชำนาญของตนเอง ซึ่งจัดว่าเป็นปัจจัยภายใน ปัจจัยทั้งสองประการนี้มีปฏิสัมพันธ์กันอยู่โดยตลอด มีทั้งความขัดแย้งและสอดคล้องกัน ซึ่งเป็นหน้าที่ของนักสื่อสารมวลชนที่ต้องประนีประนอม สิ่งเหล่านี้ให้มีสัดส่วนต่อผลงานของตนเองอย่างเหมาะสม เพื่อให้งานบรรลุผลได้ดีที่สุด

การศึกษาผลงานของนักสื่อสารมวลชนและการทำงานในระบบสื่อสารมวลชน จึงเป็นการพิจารณาว่ากระบวนการที่เกิดขึ้น มิใช่เป็นเพียงกระบวนการที่เกิดขึ้นจากผลการตัดสินใจภายในตัวบุคคลหรือองค์กร หากแต่ยังหมายรวมไปถึงผลที่เกิดจากปัจจัยภายนอกอีกด้วย

แนวคิดเรื่ององค์กรสื่อสารมวลชน ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิเคราะห์โครงสร้างการจัดองค์กรของบุคลากรด้านการจัดรายการ และการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของบุคลากรด้านการจัดรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง ๔ บางขุนพรหม

๒. แนวคิดเรื่องการจัดและการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์

การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีที่มาจากคำว่า Television Programming ซึ่งหมายถึง การจัดรายการหรือการจัดตารางรายการ มีรายละเอียดครอบคลุมไปถึงการพิจารณาตกลงใจว่าจะ กำหนดให้รายการใดออกแพร่ภาพในช่วงเวลาใด เป็นเวลานานเท่าใด การวางแผนเตรียมการของ บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมรายการเพื่อออกอากาศ

การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์มีความหมายต่างออกไปจากผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ แม้จะมีผู้ใช้คำสองคำนี้ในความหมายเดียวกันอยู่เสมอ และกระบวนการทำงานของทั้งสองอย่าง จะมีความใกล้เคียงกันค่อนข้างมากก็ตาม กล่าวคือ การจัดและการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์นั้น เป็นการทำงานคนละขั้นตอนของกระบวนการที่จะทำให้รายการวิทยุโทรทัศน์รายการหนึ่งๆปรากฏ สู่สายตาผู้ดูผู้ชม การจัดรายการ เป็นการวางกรอบ หรือกำหนดส่วนประกอบ และขั้นตอนของ รายการ โดยกำหนดองค์ประกอบต่างๆในรายการว่าควรจะเป็นอย่างไร และควรจะมีสิ่งใดบ้าง ในรายการวิทยุโทรทัศน์รายการหนึ่งๆ การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์มีความหมายตรงกันกับคำว่า Programming ในภาษาอังกฤษ และผู้จัดรายการ หมายถึง Programmer การผลิตรายการวิทยุ โทรทัศน์ เป็นการนำเอาแผนการที่ถูกกำหนดไว้แล้วโดยฝ่ายจัดรายการ มาผลิตตามขั้นตอนของ การผลิตรายการ การผลิตรายการมีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Program Production ส่วนผู้ผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์นั้น เรียกว่า Program Producer กล่าวโดยสรุปแล้ว การจัดรายการนั้นเป็นงานในขั้นนโยบายและวางแผน ส่วนการผลิตรายการนั้นเป็นการทำงานใน ขั้นปฏิบัติการ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกระบวนการจัดรายการ และกระบวนการผลิตรายการ มีความเกี่ยวเนื่องและใกล้เคียงกันเป็นอย่างมาก และขั้นตอนในการปฏิบัติงานทั้งสองอย่างนั้น ต้องอาศัยการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด ดังนั้นจึงปรากฏว่า มีทั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ที่กำหนด ให้ฝ่ายจัดรายการและฝ่ายผลิตรายการ อยู่แยกส่วนกันเป็นคนละแผนก ในแบบที่เรียกว่าการจัด รายการแนวแยกฝ่าย ในขณะที่สถานีวิทยุโทรทัศน์บางแห่งกำหนดให้ ทั้งสองฝ่ายนี้อยู่รวมกันเป็น แผนกเดียว ในแบบที่เรียกว่าการจัดรายการแนวรวมฝ่าย โดยฝ่ายจัดและผลิตรายการอยู่รวมกัน เป็นแผนกเดียว มีหน้าที่ทั้งจัดรายการและผลิตรายการ โดยมีฝ่ายหนึ่งทำงานในขั้นตอนของการ วางแผนการจัดรายการ การบรรจุรายการออกอากาศ และการกำหนดผังรายการ ส่วนอีกฝ่าย

หนึ่งมีหน้าที่นำแผนการจัดรายการนั้นมาปฏิบัติในขั้นตอน การเตรียมการผลิต และการผลิตรายการ ทั้งนี้บุคคลที่ปฏิบัติงานทั้งสองฝ่าย อาจจะเป็นบุคคลคนเดียวหรือบุคคลคนละคนกันก็ได้

การจัดรายการแนวรวมฝ่ายนี้ มักปรากฏอยู่ในสถานีวิทยุโทรทัศน์ขนาดปานกลาง หรือขนาดเล็ก ที่มีหน้าที่ทั้งผลิตรายการและจัดรายการไปในขณะเดียวกัน มีขนาดขององค์กรไม่ใหญ่มากนัก และมีกำลังการแพร่ภาพไม่มาก ซึ่งรวมถึงสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง ๔ บางขุนพรหม ในยุคเริ่มแรกด้วย

ด้วยเหตุนี้ ในงานวิจัยนี้จึงเป็นการพิจารณาการจัดรายการ ในความหมายรวมของทั้งการจัดรายการและการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ บุคลากรด้านการจัดการรายการจึงหมายถึง บุคลากรที่มีหน้าที่ทั้งการจัดและผลิตรายการ กระบวนการทำงานของบุคลากรด้านการจัดการรายการจึงหมายถึงกระบวนการทำงานที่มีขั้นตอนตั้งแต่ การวางแผนการผลิตรายการ การเตรียมการผลิตรายการ การผลิตรายการ และการประเมินผลรายการ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่างานด้านการจัดการรายการ ถือเป็นเสมือนหัวใจสำคัญ ของกิจการวิทยุโทรทัศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานีวิทยุโทรทัศน์ที่มีการจัดรายการแนวรวมฝ่าย เพราะรายการวิทยุโทรทัศน์จะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างสูง ต่อความชื่นชอบของผู้ดูผู้ชมรายการโทรทัศน์ เป็นส่วนสำคัญที่จะกำหนดความสำเร็จและความอยู่รอดของสถานี

ความสำคัญของการจัดการรายการโดยทั่วไปมีดังนี้

๑. ความสำคัญต่อการบริหารงานของสถานี การจัดการรายการที่มีการวางแผนงานการออกอากาศไว้อย่างแน่นอน จะทำให้รายการของทางสถานี สามารถผลิตออกมาได้ตรงตามเป้าหมาย และเวลาที่ต้องการอย่างมีคุณภาพ เป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดทิศทางการดำเนินงานของทางสถานี และช่วยสร้างกรอบที่เหมาะสมในการดำเนินงาน

๒. ความสำคัญต่อผู้ชมรายการ การจัดการรายการวิทยุโทรทัศน์ที่ดีนั้น ต้องเป็นไปโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้รับชมเป็นสำคัญ สถานีต้องจัดการรายการอย่างเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชม เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชมให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้ชมและฝ่ายสถานี

๓. ความสำคัญต่อการส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรม การดำเนินรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์ถือว่ามีความสำคัญอย่างสูงต่อระบบธุรกิจแบบเสรี รายการโทรทัศน์ถือเป็นช่องทางสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและชักจูงใจผู้บริโภคของฝ่ายธุรกิจอุตสาหกรรม ซึ่งจะช่วยให้สินค้าและบริการของธุรกิจเหล่านั้น มีโอกาสกระจายออกไปสู่ผู้บริโภคในวงกว้าง ทำให้การดำเนินกิจการเป็นไปด้วยดี

๔. ความสำคัญต่อรัฐบาล การจัดรายการวิทยุช่วยเป็นกระบอกเสียงสำคัญของรัฐบาล ในการเผยแพร่ข่าวสาร และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาล ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน และกิจการวิทยุโทรทัศน์ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้การปกครองในการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้เป็นไปด้วยดี

องค์ประกอบในรายการวิทยุโทรทัศน์

องค์ประกอบในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์เป็นสิ่งสำคัญในขั้นพื้นฐานที่พึงตระหนัก ในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ นักจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ที่ดี ควรคำนึงถึงคุณภาพขององค์ประกอบเหล่านี้ในการจัดรายการ ในการให้ได้มาซึ่งรายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีคุณภาพ ในรายการวิทยุโทรทัศน์หนึ่ง ๆ ควรมีองค์ประกอบที่เหมาะสม สอดคล้อง และได้สัดส่วนกันอย่างดี

องค์ประกอบที่ควรคำนึงถึงในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ ประเภทและรูปแบบในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ วิธีการนำเสนอรายการวิทยุโทรทัศน์ เนื้อหาของรายการวิทยุโทรทัศน์ อารมณ์ของรายการวิทยุโทรทัศน์ และเวลาและจังหวะในรายการวิทยุโทรทัศน์

วัตถุประสงค์ในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์

การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ต้องประกอบด้วยวัตถุประสงค์ที่ดีและชัดเจนในการที่จะช่วยให้รายการโทรทัศน์ของสถานีฯ เป็นไปอย่างมีคุณภาพและมีประโยชน์ วัตถุประสงค์ในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์แบ่งออกได้ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์เพื่อการเสนอข่าวสารความรู้ เป็นการสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ที่ต้องการรับรู้เรื่องราวข่าวสารที่เกิดขึ้น ต้องการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ เพื่อก่อให้เกิดภูมิปัญญาและการพัฒนาสติปัญญา การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อการเสนอข่าวสารความรู้ มีจุดมุ่งหมายสามประการ คือ

๑.๑ เพื่อบอกกล่าวให้รู้ว่ามีอะไร เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อใดและอย่างไร

๑.๒ เพื่อให้ตระหนัก ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปศึกษา ค้นคว้า ปรับปรุง แก้ไข และป้องกัน

๑.๓ เพื่อถ่ายทอดความรู้ศิลปวิทยาการต่างๆ เพื่อให้เกิดความคิดในทางสร้างสรรค์

๒. วัตถุประสงค์เพื่อเสนอความคิดเห็น การแสดงความคิดเห็น เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์โดยสากลทั่วไป ดังนั้นเราจึงมีสิทธิในการแสดงออกความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยชอบธรรม ทั้งนี้สื่อวิทยุโทรทัศน์สามารถใช้ช่องทางของตนเอง ในการทำให้ความต้องการดังกล่าวสัมฤทธิ์ผล

๓. วัตถุประสงค์เพื่อเสนอความบันเทิง เป็นการสนองต่อความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการผ่อนคลาย ความสนุกสนาน เป็นความรื่นรมย์ที่ช่วยคลายความตึงเครียด ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ในการจัดรายการเพื่อเสนอความบันเทิง สามารถทำได้ทั้งการเสนอความบันเทิง โดยตรงและการเสนอทั้งสาระและบันเทิง

๔. วัตถุประสงค์เพื่อการเสนอบริการสาธารณะ คือการบริการ เพื่อสนองความจำเป็นของมนุษย์ในเรื่องปัจจัยพื้นฐานเป็นสำคัญ ได้แก่ การบริการด้านสาธารณสุข การบริการด้านความปลอดภัยของร่างกายและทรัพย์สิน และการประกาศแจ้งความ ในเรื่องที่เป็นผลกระทบถึงความ เป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป

ประเภทและรูปแบบของรายการวิทยุโทรทัศน์

ประเภทและรูปแบบของรายการ เป็นภาพรวมหรือลักษณะของรายการ เป็นสิ่งที่ผู้จัดรายการต้องมีความรู้ความเข้าใจในการกำหนดประเภทของรายการ

ประเภทของรายการจำแนกออกได้ดังนี้

๑. รายการประเภทข่าวสาร
๒. รายการประเภทความรู้
๓. รายการประเภทบันเทิง
๔. รายการประเภทโฆษณาและบริการธุรกิจ

๑. รายการประเภทข่าวสาร เป็นรายการที่ให้ข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยมีความหมายครอบคลุม ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของ

ประชาชน เช่น รายการข่าวประจำวัน รายการสารคดีเชิงข่าว รายการสรุปข่าว รายการวิเคราะห์ข่าว ฯลฯ

๒. รายการประเภทความรู้ แยกได้ออกเป็นสองลักษณะ คือ รายการส่งเสริมการศึกษา หรือความรู้ทั่วไป เช่น รายการสารคดีเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและบันเทิง รายการทางศาสนา รายการ สารคดีต่าง ๆ ลักษณะที่สอง คือรายการที่เป็นการสอนโดยตรง เป็นรายการที่นำเสนอความรู้ตามหลักสูตร เช่น รายการวิทยุเพื่อการศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดต่าง ๆ

๓. รายการประเภทบันเทิง เป็นรายการที่มุ่งหวังให้เกิดความบันเทิง และผ่อนคลายอารมณ์แก่ผู้ชม เช่น รายการดนตรี รายการกีฬา หรือรายการปกิณกะบันเทิง

๔. รายการประเภทโฆษณาและบริการธุรกิจ เป็นรายการที่จัดทำขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ แม้ว่ารายการเหล่านี้อาจมีระยะเวลาสั้นมาก แต่ก็ถือว่าเป็นรายการเพราะ

"ประโยคข้อความใด ๆ ทางวิทยุและโทรทัศน์ ถ้ามีสาร (Message) สื่อความหมายสมบูรณ์อยู่ในตัวเอง ตามหลักการสื่อสาร (Communication) ให้ถือได้ว่าเป็น Program หรือรายการประเภทหนึ่ง" (จำนง ริงสิกุล, ๒๕๓๓: ๑๓๓-๑๓๔)

อย่างไรก็ตาม การจัดรายการตามกล่าวมานี้ ถือได้ว่าเป็นการจำแนกประเภทแบบกว้าง ๆ Edward Stasheff และ Rudy Bretz (อ้างถึงใน จำนง ริงสิกุล, ๒๕๓๓: ๑๕๒) ได้จำแนกรายการออกเป็นรายการประเภทละคร และรายการประเภทที่ไม่เป็นละคร ซึ่งจัดได้ว่ามีความละเอียดถี่ถ้วนขึ้นกว่าเดิม

รายการละครแบ่งออกเป็นหกรูปแบบคือ

๑. ละครชุดเรื่องยาว (Serials) ดำเนินติดต่อกันไปเป็นเรื่องเดียวจนกว่าจะจบ
๒. ละครชนหัวสถานการณ์ (Situation Comedy) เป็นละคร ที่สร้างขึ้นเป็นตอนๆ ผู้กเรื่องให้จบลงในตอน มีเนื้อหาในเชิงขบขัน
๓. นิยายตะวันตก (Western) เป็นละครอิงประวัติศาสตร์ตะวันตก ของอเมริกา หรือที่คนไทยมักเรียกว่าหนังคาวบอย
๔. นิยายนักสืบ (Detective Dramas) ละครตื่นเต้น ลึกลับ ผู้กเรื่องให้เป็นปริศนา และมีการคลี่คลายในตอนจบ

๕. ละครชุดรวมเรื่อง (Anthology Series) เป็นละคร ที่มีลักษณะเฉพาะ ชื่อเรื่อง และแนวเรื่องเป็นแบบเดียวกัน แต่จะเปลี่ยนตัวแสดง และเนื้อเรื่องทุกตอน

๖. ละครพิเศษ (Dramatic Special) เป็นรายการละครที่เสนอในวาระสำคัญ ไม่ได้มีเป็นประจำ เช่นละครเพลง ละครประวัติศาสตร์

รายการที่ไม่เป็นละครแบ่งเป็น ๑๐ รูปแบบคือ

๑. รายการข่าว (News Programs)
๒. รายการอภิปราย (Discussion Programs)
๓. รายการแข่งขันแบบต่าง ๆ (Panels, Games, Quizzes, Contests)
๔. รายการสำหรับสตรี (Woman's Programs)
๕. รายการสำหรับเด็ก (Children's Programs)
๖. รายการสำหรับเด็กวัยรุ่น (Teen-age Programs)
๗. รายการเพื่อการศึกษา (Education Programs)
๘. รายการประเภทให้ข่าวสารหรือรายการสารสนเทศ (Information Programs)
๙. รายการศาสนา (Religious Programs)
๑๐. รายการดนตรีและป๊อปปูล่ามูสิก (Variety and Musical Programs)

ประเภทต่างๆ ของรายการวิทยุโทรทัศน์ตามที่กล่าวมา ยังสามารถจัดให้มีการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

๑. รูปแบบรายการพูด เป็นการนำเสนอเนื้อหาสาระ โดยการพูด ทั้งการพูดคนเดียว การสนทนา การสัมภาษณ์ และการอภิปราย

๒. รูปแบบเกม เป็นการแข่งขันโดยการตอบปัญหา การทายปริศนา โดยมีรางวัลเป็นเครื่องล่อใจ

๓. รูปแบบสารคดี เป็นการนำเสนอเนื้อหาสาระอย่างลึกซึ้ง ตามความจริงของสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งสามารถมีหลักฐานพิสูจน์อ้างอิงได้ เนื้อหาสาระเหล่านั้นนำเสนอด้วยภาพของเหตุการณ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้นจริงๆ ประกอบกับข้อเท็จจริงที่เป็นการบรรยายในส่วนของเสียง (ปมูข ศุภสาร, ๒๕๓๓: ๑๐๐)

๔. รูปแบบนิยายสาร เป็นรายการที่ประกอบด้วย การนำเสนอหลายรูปแบบ แต่ต้องมีเนื้อหาสาระที่เป็นเรื่องเดียวกัน หรืออาจต่างเรื่องกันแต่ต้องมีความกลมกลืน

๕. รูปแบบละคร เป็นรูปแบบการเสนอเนื้อหาสาระโดยใช้การแสดงเป็นสื่อ ทั้งนี้ อาจจะมีเนื้อหาที่เป็นสาระหรือความบันเทิงก็ได้

๖. รูปแบบเพลงและดนตรี ใช้เพลงหรือดนตรีเป็นสื่อในการนำเสนอเนื้อหา

ประเภทและรูปแบบของรายการวิทยุโทรทัศน์ เป็นองค์ประกอบในการสร้างสรรค์ที่สำคัญ ทั้งนี้ นักจัดรายการที่ดี ต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างดีในเรื่องเหล่านี้ เพื่อที่จะได้นำเสนอรายการได้อย่างมีคุณภาพ และสามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้ด้วยตนเอง โดย "ผู้จัดรายการวิทยุโทรทัศน์เปรียบเสมือนพ่อครัว(หรือแม่ครัว) ซึ่งต้องรู้จักสูตรอาหารหลายอย่างต่างชนิด และใช้ฝีมือเลือกสรรปรุงแต่งให้ถูกปากคน นักจัดรายการหลายประเภท หลายรูปแบบ และต้องใช้ความสามารถจัดทำให้ถูกใจคนชม พ่อครัวชั้นดีนักจัดรายการก็ชั้นนั้น" (จำนง รังสิกุล, ๒๕๓๓: ๑๕๙)

เนื้อหาสาระของรายการ

หมายถึงข่าวสารข้อมูล เนื้อหาสาระ หรือสิ่งที่ผู้ดูผู้ชมควรจะได้รับหลังจกชมรายการแล้ว อาจเป็นข้อคิด ความรู้สึก ทศนคติ คติสอนใจ หรือค่านิยมที่ผู้จัดสอดแทรกเข้าไปในรายการ โดยใช้วิธีการนำเสนอที่น่าสนใจเป็นการดึงดูดใจ

รายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีคุณค่านั้น ผู้จัดรายการ จำเป็นที่จะต้องสอดแทรกสาระที่มีคุณประโยชน์เข้าไปในรายการ มิฉะนั้นรายการที่ได้ก็จะเป็นเพียงความบันเทิงที่หาคุณค่ามิได้

อารมณ์ในรายการวิทยุโทรทัศน์

หมายถึงบรรยากาศในการรับชมรายการวิทยุโทรทัศน์นั้นๆ เป็นอารมณ์มีที่จะเกิดขึ้นในใจของผู้ชม หลังจากที่รับชมรายการนั้นๆแล้ว เช่น ความตื่นเต้น ความเร่งร่า ความตลกตลอดจนความตลก สิ่งสำคัญที่จะช่วยกำหนดบรรยากาศของรายการก็คือ การกำหนดเวลา การควบคุมเวลาในการดำเนินรายการ เทคนิคการเขียนบทโทรทัศน์ ความสามารถในการนำเสนอของผู้นำเสนอและผู้ร่วมนำเสนอ เนื้อหาสาระ ลักษณะฉาก เครื่องแต่งกาย เพลงประกอบตลอดจนสิ่งแวดล้อมอื่นๆ

ผู้จัดรายการวิทยุโทรทัศน์พึงระลึกลู่อยู่เสมอว่าบรรยากาศในการรับชมรายการหรืออารมณ์ในรายการวิทยุโทรทัศน์นั้น ต้องมีความสอดคล้องเป็นอย่างดีกับเนื้อหาสาระและประเภทของรายการ รายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีอารมณ์ของรายการขัดแย้งกับประเภทของรายการนั้น อาจจะไปสู่ความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงของรายการ

เวลาและจังหวะในการนำเสนอรายการ

เวลาในการนำเสนอรายการคือช่วงเวลาออกอากาศของรายการ ที่ควรมีความเหมาะสมกับประเภทของรายการ และกลุ่มผู้ชมเป้าหมาย รวมทั้งความยาวของรายการที่ควรมีความสอดคล้องกับประเภทของรายการ เช่นรายการละครวิทยุโทรทัศน์เรื่องยาว (Serial) อาจมีความยาวตั้งแต่ ๓๐ ถึง ๖๐ นาที และในแต่ละตอนมีหลายช่วงช่วงละไม่เกิน ๑๐ นาที เวลาในการนำเสนอควรเป็นเวลาพักผ่อนของทุกคนในครอบครัว

จังหวะ หรือ "Tempo" ของรายการ หมายถึง ท่วงที ลีลาช้าเร็วของการดำเนินเรื่อง เพื่อสร้างความราบรื่นในการดำเนินเรื่องหรือรายการ จังหวะของรายการ ควรมีความสอดคล้องกับประเภทและรูปแบบของรายการ

บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์

กระบวนการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆจำนวนมาก และมีบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายคน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความจำเป็นและความสำคัญต่อกระบวนการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ ด้วยกันทั้งสิ้น บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดรายการมีดังต่อไปนี้

๑. ผู้จัดรายการวิทยุโทรทัศน์ (Programmer)

ผู้จัดรายการ เป็นบุคคลที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเป็นบุคคลแรกที่เป็นผู้รับผิดชอบความสำเร็จหรือความล้มเหลวของรายการ ผู้จัดรายการมีภาระหน้าที่ครอบคลุมถึงการเลือกเรื่องที่จะนำมาจัด กำหนดองค์ประกอบของรายการ กำหนดตัวบุคลากรอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รับผิดชอบงบประมาณในการจัดทำรายการ ดูแลคุณภาพในการผลิต ตลอดจนประเมินความสำเร็จของรายการ

๒. ผู้ผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ (Producer)

เป็นบุคคลที่จัดทำรายการให้เกิดขึ้น มีหน้าที่รับผิดชอบในขั้นตอนของการผลิตรายการ การกำหนดเนื้อหาสาระ ตรีเตรียมวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณที่จำเป็นในการผลิตรายการ

๓. ผู้กำกับรายการ (Production Director)

เป็นผู้มีหน้าที่ควบคุมการดำเนินรายการ ตามบทโทรทัศน์ที่เขียนไว้แล้ว ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีคุณภาพ รวมทั้งแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้นได้ ให้ผ่านพ้นไป

๔. ผู้เขียนบทโทรทัศน์ (Script Writer)

หมายถึง ผู้ที่นำแนวคิดในการจัดทำและผลิตรายการ มาลำดับขั้นตอน กำหนดรายละเอียดทั้งทางด้านภาพ เสียง เทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้ได้บทวิทยุโทรทัศน์ที่สมบูรณ์พร้อมสำหรับการถ่ายทำ หน้าที่ในการเขียนบทจัดว่าเป็นหน้าที่ ๆ มีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นสิ่งที่จะกำหนดคุณภาพของรายการ

๕. ผู้กำกับเวที (Floor Manager)

เป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการควบคุมการใช้พื้นที่ในการดำเนินรายการ ให้เป็นไปตามที่ได้มีการกำหนดไว้ รวมทั้งดูแลความเหมาะสมและความเรียบร้อย ของสิ่งต่าง ๆ ในฉากการแสดง นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการให้สัญญาณต่าง ๆ ในระหว่างการถ่ายทำเพื่อให้เจ้าหน้าที่ ๆ เกี่ยวข้องปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น

๖. ผู้ปรากฏตัวทางโทรทัศน์

หมายถึงบุคลากรที่มีหน้าที่ในการออกรายการ หรือปรากฏตัวทางจอโทรทัศน์ให้ผู้ชมได้เห็นภาพ หรือได้ยินเสียง ได้แก่ ผู้ดำเนินรายการ (Moderator) พิธีกร (Master of Ceremony) ผู้ร่วมรายการ หรือ ผู้ที่ได้รับเชิญให้มาออกรายการ ผู้แสดง (Talent)

๗. บุคลากรด้านเทคนิค

คือบุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในด้านเทคนิคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านภาพ แสง หรือเสียง ควบคุม ดูแล หรือสั่งงานให้อุปกรณ์ทางด้านเทคนิคทำงานตามที่กำหนด มิให้เกิดความผิดพลาด

๘. บุคลากรสนับสนุนการผลิตรายการ

คือบุคลากรอื่น ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการจัดรายการ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้แก่ ผู้กำกับศิลปะ (Art Director) มีหน้าที่ในการออกแบบฉาก วัสดุรายการ และงาน

ด้าน กราฟิคที่ต้องใช้ทั้งหมดในการถ่ายทำรายการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายฉาก มีหน้าที่ในการสร้างฉาก และจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ในฉากให้เป็นไปตามที่กำหนด บุคลากรผลิตงานกราฟิค ผลิตงานภาพ ศิลปะทุกประเภทที่ต้องใช้ในรายการ บุคลากรแต่งหน้าและแต่งตัว มีหน้าที่แต่งหน้าหรือแต่งตัวผู้ที่ ต้องปรากฏตัวในโทรทัศน์ ตามที่บทกำหนดไว้ บุคลากรบริหารการผลิต คือผู้ประสานงานในฝ่าย ต่าง ๆ ให้ทำงานร่วมกันได้อย่างสอดคล้องและเป็นไปอย่างราบรื่น

ขั้นตอนในการจัดและผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์

กระบวนการจัดและผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ เป็นกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งรายการ วิทยุโทรทัศน์รายการหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์และความเกี่ยวเนื่องกันเป็นอันมาก หรืออาจกล่าวได้ ว่ากระบวนการทั้งสอง เป็นกระบวนการที่ประสานสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่สามารถ แยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ ดังนั้นจึงปรากฏอยู่บ่อยครั้งว่า บุคคลที่มีหน้าที่ในการจัดรายการ วิทยุโทรทัศน์ มักมีหน้าที่ในการผลิตรายการร่วมไปด้วยอยู่เสมอ และบางครั้งทั้งสองฝ่ายก็มักถูก กำหนดให้อยู่รวมในแผนกเดียวกันในสถานีวิทยุโทรทัศน์

ในกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งรายการวิทยุโทรทัศน์รายการหนึ่งๆ ปรากฏสู่สายตาผู้ดู ผู้ ชม หากไม่พิจารณาว่ากระบวนการใดเป็นการจัดรายการหรือการผลิตรายการแล้ว เราสามารถ ลำดับขั้นตอนอย่างกว้างๆ ได้ดังนี้

๑. การวางแผนการผลิตรายการ
๒. การเตรียมการผลิต
๓. การดำเนินการผลิต
๔. การประเมินคุณภาพรายการ

และเมื่อพิจารณาถึงความหมายของการจัดรายการตามที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า กระบวนการในการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ดังกล่าวข้างต้น ขั้นตอนที่หนึ่งหรือขั้นตอนของการ วางแผนการผลิตรายการ เป็นขั้นตอนของการจัดรายการนั่นเอง ส่วนขั้นตอนการเตรียมการผลิต และการดำเนินการผลิตนั้น เป็นขั้นตอนการทำงานของฝ่ายผลิตรายการ และขั้นตอนการประเมิน คุณภาพรายการเป็นขั้นตอนในการทำงานร่วมกันของทั้งฝ่ายจัดรายการและฝ่ายผลิตรายการ

รายละเอียดของกระบวนการทั้ง ๔ มีดังนี้

๑. การวางแผนการผลิตรายการ

๑.๑ การแสวงหาแนวความคิด (Investigating an Idea) คือการพิจารณาหาเนื้อเรื่อง หรือเนื้อหาที่จะนำมาผลิตเป็นรายการ

๑.๒ การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) เป็นการคาดหวังผล ที่ผู้ชมควรจะได้รับ เช่นให้ข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง

๑.๓ การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย (Target Audience) เป็นการกำหนดกลุ่มผู้ชมของรายการ ว่าควรเป็นบุคคลกลุ่มใด

๑.๔ การวิเคราะห์เนื้อหาและข้อมูล (Content Analysis) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ออกมานำเสนอให้เป็นเนื้อเรื่องที่ดีที่สุด และครอบคลุมที่สุด

๑.๕ การเขียนบท (Script Writing) เป็นการกำหนดลำดับก่อนหลัง ของการนำเสนอภาพ เรื่องราว และเสียง

๑.๖ การกำหนดฉากและวัสดุประกอบฉาก คือการกำหนดที่สิ่งๆที่ควรมีในฉากที่จะมีการถ่ายทำรายการ เป็นการร่วมงานกันระหว่างผู้เขียนบทและผู้ผลิตรายการ

๑.๗ การกำหนดวัสดุรายการ เป็นการกำหนดวัสดุเนื้อหา ที่จะนำมาประกอบในรายการ เช่น วิดีโอ แผนภูมิ

๑.๘ การกำหนดผู้แสดงหรือผู้ปรากฏตัว เป็นการกำหนดตัวผู้แสดง พิธีกร ผู้อภิปราย ผู้ดำเนินรายการ หรือผู้ที่ต้องปรากฏตัวในรายการ

๑.๙ การทำแผนผังเวทีและแผนผังไฟ คือการกำหนดตำแหน่งของคน ฉาก หรือสิ่งของต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการ

๑.๑๐ การจัดทำงบประมาณ เป็นการพิจารณางบประมาณ ที่ผู้ผลิตรายการนำเสนอ และประมาณค่าใช้จ่าย ที่ต้องใช้ในขั้นตอนต่างๆ

๒. การเตรียมการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ (Preparation)

เป็นขั้นตอนของการนำสิ่งต่างๆ ที่ได้วางแผนไว้แล้วมาสร้าง ผลิต และจัดให้พร้อมก่อนจะถึงขั้นตอนการผลิตรายการ การเตรียมการผลิตรายการประกอบไปด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

๒.๑ การเตรียมการด้านบุคลากร คือการทำความเข้าใจ กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ถึงหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย และการแจกบทที่ได้เขียนไว้แล้ว

๒.๒ การเตรียมสถานที่ เป็นขั้นตอนในการเตรียมความพร้อม และการจัดสถานที่ที่กำหนดให้ใช้ในการถ่ายทำให้เกิดความเรียบร้อย พร้อมสำหรับการถ่ายทำ

๒.๓ การเตรียมอุปกรณ์การผลิต คือการตรวจสอบความพร้อม และความพอเพียงของวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ ที่จำเป็นจะต้องใช้ในรายการ ทั้งอุปกรณ์ด้านฉาก และอุปกรณ์ทางด้านเทคนิค

๒.๔ การเตรียมฉาก วัสดุประกอบฉาก เครื่องแต่งตัวและแต่งหน้า คือการจัดเตรียมความพร้อม การผลิต การแสวงหา อุปกรณ์ประกอบฉากที่จำเป็นต้องใช้ภายในฉาก รวมทั้งการการออกแบบฉาก การออกแบบเครื่องแต่งกายและการแต่งหน้า

๒.๕ การเตรียมวัสดุกราฟิกและวัสดุรายการ คือเตรียมการด้านรูปภาพ และวัสดุทางด้านภาพที่ต้องใช้ในรายการ รวมทั้งแผ่นป้ายที่ใช้บอกชื่อรายการและชื่อผู้ผลิตรายการ

๒.๖ การเตรียมการด้านผู้แสดง เป็นการให้นักแสดง พิธีกรหรือ ผู้ดำเนินรายการ ได้มีโอกาสทำความเข้าใจและซักซ้อมบท

๒.๗ การเตรียมการด้านเสียงและแสง คือการเตรียมความพร้อม เรื่องอุปกรณ์เทคนิคที่เกี่ยวกับเสียงและแสง

๒.๘ การเตรียมความพร้อมด้านฉากและอุปกรณ์การผลิต คือการเตรียมการในขั้นสุดท้าย เพื่อให้ทุกอย่างพร้อมสำหรับการผลิต

๓. ขั้นตอนการผลิต

เป็นขั้นตอนในการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ ในสถานที่ และวันเวลาที่ได้กำหนดเอาไว้ การผลิตรายการสามารถทำการผลิตได้สองวิธี คือวิธีการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ให้แล้วเสร็จภายในสตูดิโอ (Studio-Finish Programming Approach) และวิธีการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์โดยใช้กระบวนการตัดต่อแบบภาพยนตร์ (Editing approach) การผลิตในแบบแรกเป็นวิธีแบบดั้งเดิมที่ใช้ตั้งแต่เริ่มมีวิทยุโทรทัศน์ ผู้ผลิตต้องเตรียมการทุกอย่างให้พร้อม และมีการฝึกซ้อมมาพอสมควร ดำเนินรายการสดในเวลาแพร่ภาพออกอากาศ หรือบันทึกเทปการดำเนินรายการให้แล้วเสร็จในครั้งเดียว ส่วนวิธีการผลิตโดยใช้กระบวนการตัดต่อแบบภาพยนตร์ ผู้ผลิตใช้วิธีถ่ายภาพ และบันทึกเรื่องราวต่างๆ ตามที่ต้องการเอาไว้ทั้งหมด แล้วจึงนำมาตัดต่อภาพและเสียงต่างๆ ตามที่ต้องการ ให้ได้ตามบทที่ได้เขียนเอาไว้

การดำเนินการในขั้นตอนของการผลิตรายการ ผู้กำกับรายการ (Production Director) เป็นผู้รับผิดชอบควบคุมการดำเนินรายการ ให้เป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้ ขั้นตอนในการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์มีสามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๓.๑ ขั้นประชุมก่อนการผลิต เป็นขั้นตอนของการตกลงทำความเข้าใจกัน เพื่อให้ทราบขั้นตอนและรายละเอียดต่างๆ ในการผลิตก่อนที่จะทำการผลิตรายการ โดยมีผู้ผลิตรายการเป็นผู้ชี้แจงแก่ผู้กำกับรายการ ผู้กำกับเวที ช่างกล้อง ช่างคุมแสง ช่างคุมเสียง ฝ่ายฉาก และผู้ปรากฏตัวหรือผู้แสดง

๓.๒ ขั้นการฝึกซ้อม เป็นขั้นตอนสำคัญ ที่จะช่วยให้การดำเนินรายการ เป็นไปด้วยความราบรื่น และได้รายการที่มีคุณภาพ เป็นการเตรียมการให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องได้ผ่านขั้นตอนต่างๆตามที่จะเกิดขึ้นในรายการ การซ้อมมีหลายลักษณะ เช่น การซ้อมแห้ง การซ้อมผ่านฉาก การซ้อมกล้อง การซ้อมผ่านกล้อง และการซ้อมจริง

การซ้อมแห้งคือการซ้อมสิ่งต่างๆตามที่ต้องทำ ตามลำดับก่อนหลัง ของผู้เกี่ยวข้องในแต่ละฝ่าย การซ้อมผ่านฉาก คือการซ้อมเกี่ยวกับการดำเนินรายการตามขั้นตอนต่างๆของทั้งผู้แสดงและเจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิค การซ้อมกล้อง คือ การซ้อมจับภาพฉากและนักแสดงทุกคนเพื่อให้ได้ภาพที่เหมาะสม การซ้อมผ่านกล้อง คือ การซ้อมที่รวมเอาการซ้อมย่อยต่างๆเข้าไว้ด้วยกัน ส่วนการซ้อมจริง เป็นการซ้อมใหญ่ที่กระทำการทุกอย่างเหมือนการแสดงจริง เพียงแต่ไม่มีภาพแพร่ภาพออกอากาศเท่านั้น

๓.๓ ขั้นการผลิตรายการ ทำการดำเนินรายการตามบท และตามขั้นตอนที่ได้ตกลงกันในการฝึกซ้อม หลังจากที่ได้ทำการตรวจสอบความพร้อมในทุกๆด้านแล้ว

๔. ขั้นตอนการประเมินคุณภาพรายการ

การประเมินคุณภาพของรายการวิทยุโทรทัศน์ เป็นการตรวจสอบคุณภาพของรายการที่ได้มีการผลิตแล้ว ว่ามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด และควรมีสิ่งใดที่ควรแก้ไขปรับปรุง การประเมินคุณภาพรายการสามารถกระทำได้ทั้งการประเมินขณะเมื่อผลิตรายการ การประเมินเมื่อผลิตรายการแล้ว การประเมินหลังจากรายการออกอากาศ

อย่างไรก็ตาม หลังจากผ่านกระบวนการต่าง ๆ ข้างต้นจนรายการแพร่ภาพออกอากาศแล้ว ยังคงมีขั้นตอนที่นักจัดรายการควรคำนึงถึง คือการปรับเปลี่ยนหรือการยุติรายการวิทยุโทรทัศน์ที่ได้แพร่ภาพออกอากาศไปแล้ว

หลักในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์

ในการจัดรายการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ จุดมุ่งหมายที่สำคัญของนักจัดรายการก็คือ เพื่อให้ได้รายการวิทยุโทรทัศน์ที่มีคุณภาพ คุณค่า และบรรลุจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนั้นนักจัดรายการจึงควรมีหลักในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์เป็นเครื่องยึดถือ เพื่อมาตรฐานอันดีในการปฏิบัติงาน

จำนง รั้งสิกุล (๒๕๓๐:๒๗๓) ได้กล่าวถึงหลักในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์โดยทั่วไปไว้ว่า "การยึดหลักการจัดรายการให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน และให้ผลประโยชน์ของสถานีในเวลาเดียวกัน เป็นหลักการในการจัดรายการที่ถูกต้อง ซึ่งฝ่ายรายการต้องพยายามทำให้สำเร็จแม้จะยากเพียงใดก็ตาม" และ "หัวหน้าฝ่ายรายการที่ชื่อตรงต่ออาชีพและเป็นตัวของตัวเอง จะต้องประสานความคิดกับฝ่ายบริหาร ให้อยู่ในความพอเหมาะพอดี เพราะในที่สุดก็ต้องร่วมในจุดประสงค์อย่างเดียวกันในการจัดรายการ คือ ทำรายการให้ดีมีคุณค่าพร้อมๆ กับที่ให้บริการประโยชน์ทางการค้าให้สมกันด้วย"

หลักในการจัดรายการโดยละเอียด Edward A. Warren (อ้างถึงใน จำนง รั้งสิกุล ๒๕๓๐ :๒๗๓) ได้แสดงถึงภาระกิจหน้าที่ที่นักจัดรายการควรยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

๑. ต้องรู้จักผู้ชม (know your audience)

คือต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายของรายการว่ามีลักษณะอย่างไร นักจัดรายการที่ดีควรหาวิธีที่จะสำรวจให้ได้ว่า กลุ่มคนดูของตนเป็นใคร ? มีลักษณะอย่างไร? เช่น อายุ เพศ การศึกษารวมทั้งเวลาในการรับชม ตลอดจนรับทราบถึงความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ดูผู้ชม

๒. ต้องรู้จักรายการ (know your product)

นักจัดรายการที่ดี ต้องมีความสนใจและมีความรู้ในเรื่อง ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวของการบันเทิงธุรกิจ อย่างกว้างขวาง และยังคงเป็นผู้มีรสนิยมอันดี มีความรอบรู้พอสมควรในศาสตร์แขนงต่างๆ ทั้งยังควรเป็นคนที่มินิลัยของการใฝ่รู้อยู่เป็นอาจิน ทั้งนี้เพื่อเป็นต่อการจัดรายการประเภทต่างๆ

๓. รู้จักคู่แข่ง (know your competition)

นักจัดรายการควรศึกษาข้อมูลของสถานีที่เป็นคู่แข่งชั้นของตน เช่น กลยุทธ์ด้านการวางตัวผู้แสดงของคู่แข่ง กลยุทธ์การวางผังรายการของคู่แข่งชั้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงการจัดรายการของตน

๔. รู้จักงบประมาณในการจัดรายการ (know your budgets)

เป็นสิ่งจำเป็น ที่นักจัดรายการต้องรู้จักประมาณการค่าใช้จ่ายในการจัดรายการของตนให้มีความเหมาะสมและคุ้มค่าที่สุด รายการที่ใช้งบประมาณจำนวนมาก แม้ว่าอาจจะเป็นรายการที่มีคุณภาพสูง แต่ก็ทำให้ถึงจุดคุ้มทุนได้ยาก ส่วนรายการที่ใช้งบประมาณน้อยจนเกินไป ก็อาจทำให้ดูเป็น รายการราคาถูก มีผู้นิยมน้อย

๕. รู้จักเพื่อนร่วมงาน (know your staff)

นักจัดรายการควรรู้จักเพื่อนร่วมงานของตนเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นในด้านความรู้ความสามารถ ข้อเด่นข้อด้อยต่างๆตลอดจนอุปนิสัยใจคอ ทั้งนี้เพื่อควมมีประสิทธิภาพในการมอบหมายงานต่างๆ นักจัดรายการควรส่งเสริมผู้มีความสามารถให้ได้มีโอกาสแสดงออก และไม่รังรอที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ตามความจำเป็น

๖. รู้จักชุมชนที่ให้บริการ (know your community)

นักจัดรายการควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนที่ตนบริการเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถเป็นสื่อที่บริการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๗. รู้จักฝ่ายจัดการในสถานี (know your management)

นักจัดรายการควรมีความเข้าใจเป็นอย่างดีในองค์กรที่ตนปฏิบัติหน้าที่ เพื่อที่จะสามารถ ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ นักจัดรายการควรจัดการประนีประนอมให้ตนสามารถทำงานได้อย่างสอดคล้องกับบุคลากรในฝ่ายอื่นๆโดยที่ไม่สูญเสียจุดยืนของตนไป

๘. รู้จักตัวเอง (know yourself)

นักจัดรายการควรมีความตระหนักถึงทักษะความสามารถของตน ในขณะเดียวกันกับที่ควรรู้จักข้อบกพร่องของตน ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะสามารถปรับปรุงการปฏิบัติงานของตน ได้อย่างเหมาะสม รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งไม่ลังเลที่จะยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่องของตน

ปัจจัยในความสำเร็จของการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์

การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์เป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน มีข้อปลีกย่อยให้ควรคำนึงถึงหลายประการ การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ให้ประสบความสำเร็จ เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของนักจัดรายการทุกคน ดังนั้นการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ให้ประสบความสำเร็จนั้นจึงเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ และทักษะความชำนาญอย่างสูง กล่าวได้ว่าต้องอาศัยความถึงพร้อม ทั้งในด้านศาสตร์และศิลป์ของผู้เป็นนักจัดรายการ จึงจะทำให้รายการวิทยุโทรทัศน์รายการนั้นๆ ประสบความสำเร็จได้ และเป็นการยากที่จะระบุให้แน่ชัดว่ารายการวิทยุโทรทัศน์ ที่มีลักษณะอย่างไร จึงจะประสบความสำเร็จได้

อย่างไรก็ตาม Edwin T. Van และ Lynne S. Gross (1994) ได้อธิบายถึงปัจจัยของความสำเร็จในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ที่แม้จะไม่อาจเป็นเครื่องรับประกันความสำเร็จได้อย่างแน่นอน แต่ก็สามารถป้องกันความล้มเหลวในขั้นต้นได้ ปัจจัยของความสำเร็จ ในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยของความสำเร็จด้านวัตถุประสงค์

สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาในการจัดรายการให้ประสบความสำเร็จ คือความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของนักจัดรายการกับองค์ประกอบในรายการวิทยุโทรทัศน์ ในสถานีวิทยุ โทรทัศน์ที่มุ่งหวังผลกำไรส่วนใหญ่ วัตถุประสงค์อันสำคัญในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์มักเป็นไปเพื่อการดึงดูดผู้ชมให้ได้มากที่สุด และเพื่อให้ได้ผลกำไรให้มากที่สุด อย่างไรก็ตามนักจัดรายการพึงตระหนักว่าวัตถุประสงค์ดังกล่าวไม่ได้เป็นหนทางเพียงทางเดียวของการจัดรายการให้ประสบความสำเร็จ วัตถุประสงค์ของการจัดรายการที่ควรพิจารณามีดังนี้

๑.๑ การจัดรายการที่มุ่งเน้นปริมาณของผู้ชม

วิทยุโทรทัศน์ เป็นสื่อมวลชนที่สามารถเข้าถึงผู้ชมได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้นวิทยุโทรทัศน์จึงเป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งของนักโฆษณา ในการที่จะชักจูงผู้ชมโทรทัศน์จำนวนมากให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอุดหนุนธุรกิจการค้าอุตสาหกรรมของตน รายการวิทยุโทรทัศน์รายการใดที่มีผู้ชมจำนวนมาก ย่อมจะดึงดูดผลกำไรจากการโฆษณาได้มาก

ดังนั้นการจัดรายการที่มุ่งหวังจำนวนผู้ชมจำนวนมาก จึงเป็นหนทางของความสำคัญที่สำคัญทางหนึ่ง

๑.๒ การจัดรายการที่มุ่งเน้นผู้ชมเฉพาะกลุ่ม

ในบางกรณีการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ไม่จำเป็นต้องมุ่งหวังผู้ชมจำนวนมาก การจัดรายการโดยมุ่งหวังกลุ่มผู้ชมที่มีลักษณะแคบและเฉพาะเจาะจง ก็อาจประสบความสำเร็จได้เช่นกัน การจัดรายการเพื่อผู้ชมเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มเด็ก กลุ่มสตรีหรือกลุ่มคนเชื้อชาติต่างๆ จะสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแม่นยำกว่า และผู้โฆษณาสินค้าหรือบริการที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มอย่างเดียวกัน มักซื้อเวลาในการโฆษณาจากรายการประเภทนี้ มากกว่าที่จะไปซื้อเวลาโฆษณาจากรายการที่แม้จะมียอดผู้ชมในจำนวนที่สูง แต่ก็ไม่อาจทราบได้ว่ามีกลุ่มเป้าหมายของตน รับชมรายการนี้อยู่มากน้อยเพียงใด

๑.๓ การจัดรายการที่มุ่งหวังเกียรติภูมิ

ในบางกรณีสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อการค้าก็อาจนำเสนอรายการวิทยุโทรทัศน์ที่มุ่งหวังชื่อเสียงเกียรติภูมิ มากกว่าที่จะหวังยอดจำนวนผู้ชม เช่นการจัดรายการสารคดีที่มีคุณภาพสูงหรือการนำเสนอรายการละครโทรทัศน์จรรโลงสังคม การนำเสนอรายการเชิงสร้างสรรค์เช่นนี้ จะนำมาซึ่งคำวิจารณ์ในเชิงยกย่อง ชื่อเสียงเกียรติคุณของสถานีและความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ชมและสถานี

๑.๔ การจัดรายการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งหวังรางวัล

รางวัลด้านโทรทัศน์เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงคุณภาพและความสมบูรณ์ของรายการ ตลอดจนความสามารถของนักจัดรายการเอง โดยปรกติแล้วรางวัลด้านโทรทัศน์อาจเหมือนเป็นผลพลอยได้จากการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ แต่รางวัลจะช่วยสร้างชื่อเสียงทางด้านวิชาชีพให้แก่นักจัดรายการต่อไป และในบางกรณี รางวัลที่รายการได้ก็สามารถชักจูงผู้ชมให้หันมาให้ความสนใจรายการวิทยุโทรทัศน์รายการนั้นได้

๑.๕ การจัดรายการที่มุ่งเน้นความสำคัญในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

นักจัดรายการควรให้ความสำคัญในการพิจารณาว่า เรื่องราวใดเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในระดับท้องถิ่น และเรื่องราวใดเป็นเรื่องราวระดับชาติ นักจัดรายการที่มุ่งหวังในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อบริการชุมชนนอกเหนือไปจากผลกำไรทางธุรกิจ ไม่ควรละเลยในการนำเสนอข่าวสารระดับท้องถิ่นที่มีความสำคัญและชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหามลพิษหรือภัยทางธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยนำไปสู่การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและการช่วยเหลือในที่สุด นอกจากนี้ข่าวสารใดที่มีความสำคัญในระดับชาติ ก็เป็นสิ่งที่นักจัดรายการไม่ควรละเลยเช่นกัน เช่น ข่าวการเกิดสงครามหรือการลอบสังหารผู้นำ

๒. ปัจจัยของความสำเร็จในการสร้างความร่ำรวยอารมณ์ให้เกิดขึ้นกับผู้ชม

เมื่อนักจัดรายการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการจัดทำรายการไว้ดีแล้ว ในขั้นต่อไปที่จะสร้างรายการให้ประสบความสำเร็จ คือการกำหนดจุดร่ำรวยอารมณ์หรือจุดดึงดูดใจให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้ชม การสร้างจุดร่ำรวยอารมณ์ในรายการอาจกำหนดได้ดังนี้

๒.๑ รายการข่าวแบบ Hard News

โทรทัศน์เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่สำคัญที่สุดและได้รับความเชื่อถือมากที่สุดจากบุคคลทั่วไป ดังนั้นรายการข่าวจึงเป็นรายการวิทยุโทรทัศน์ที่นักจัดรายการควรให้ความสำคัญ เพื่อตอบสนองความต้องการข่าวสารของผู้ดูผู้ชม และข่าวที่ทันเหตุการณ์ เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ยิ่งจะนำมาซึ่งความนิยมในสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งนั้นอีกด้วย

๒.๒ รายการข่าวประเภท Soft News

รายการข่าวประเภทสัพเพเหระหรือข่าวซุบซิบนินทา จะเป็นรายการที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ที่มักอยากรู้อยากเห็น สนใจในเรื่องของผู้อื่นเสมอ

๒.๓ รายการเพลง

การนำเสนอรายการเพลงเป็นการจัดรายการที่สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ดูผู้ชมได้ไม่ยากและประหยัดค่าใช้จ่าย แต่อย่างไรก็ตามนักจัดรายการควรมีวิธีนำเสนอที่น่าสนใจ เช่น การตัดสลับกับภาพประกอบที่ร่ำรวยอารมณ์ การเลือกนำเสนอเพลงของศิลปินที่มีความหลากหลายน่าสนใจต่างกันไป ซึ่งจะทำให้ประสบความสำเร็จมากกว่ารายการเพลงที่มีเพียงนักร้องมายืนร้องเพลง

๒.๔ รายการตลก

รายการตลกจะช่วยให้คนดูรู้สึกเพลิดเพลินและสามารถผ่อนคลายความเครียดจากชีวิตประจำวัน การจัดรายการตลก เช่น รายการประเภทละครชวนหัวสถานการณ์ จะสามารถทำให้น่าสนใจได้ด้วยการใช้บทสนทนาที่คมคาย และมุขตลกที่เฉียบแหลม

๒.๕ รายการละคร

รายการละครเป็นรายการโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยม และมีการแข่งขันระหว่างสถานีสูง Alan Landsburg (อ้างถึงใน Van and Gross 1994:110) หนึ่งในนักจัดรายการที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงของอเมริกาให้ความเห็นว่าตลอดสี่ทศวรรษที่ผ่านมา รายการประเภทละครทั้งหมดที่ประสบความสำเร็จเกี่ยวข้องกับเรื่องราวสามประเด็นหลัก คือ เรื่องเพศ เงินตรา และพลังอำนาจ

การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเพศ ความรักหรือการชิงรักหักสวาท เป็นหนึ่งในทำนองเรื่องที่เป็นสากล สามารถดึงดูดใจผู้ชมได้ทุกเพศทุกวัย ทุกเชื้อชาติและทุกสถานะทางสังคม

การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเงินตรา เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคลทุกคนที่ต่างก็มีความหวังที่จะร่ำรวย รวมทั้งหวาดกลัวการไม่มีเงินพลังอำนาจ เป็นเรื่องราวของการแก่งแย่ง ซึ่งดีกันทางสังคมที่สามารถนำมาสร้างเป็นเรื่องราวทางโทรทัศน์ได้อดีดจวบจนปัจจุบัน เพราะอำนาจเป็นสิ่งที่บุคคลต่างดิ้นรนแสวงหา และพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มา

ประเด็นทั้งสามที่กล่าวมามักปรากฏอยู่ในละครทุกประเภท แม้ในละครสำหรับเด็กก็มีการนำเสนอโดยปรับเปลี่ยนประเด็นให้เบาลง

๓. คุณภาพที่ในรายการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

แม้จะเป็นการยากที่จะกำหนดลงไปอย่างชัดเจนว่ารายการลักษณะใด จึงจะเป็นรายการวิทยุโทรทัศน์ที่ประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน ทว่ายังมีคุณลักษณะบางประการในรายการที่นักจัดรายการควรคำนึงถึง แม้ไม่อาจจะบออย่างแน่ชัดว่ารายการที่มีคุณสมบัติเหล่านี้จะประสบความสำเร็จเสมอไป แต่รายการที่ขาดคุณลักษณะเหล่านี้ไป มักประสบความล้มเหลว

๓.๑ ความขัดแย้ง

การนำเสนอเรื่องราวของความขัดแย้ง มักดึงดูดความสนใจผู้ชมรายการวิทยุโทรทัศน์ได้ดี เช่น การนำเสนอเรื่องราวของคนที่ขัดแย้งกัน รายการโทรทัศน์ประเภทสนทนาหรือปฏิกิริยาบันเทิงที่ประสบความสำเร็จ มักนำเสนอเรื่องราวของคนที่มีความคิดหรือพฤติกรรมที่ขัดแย้งกัน หรือคนที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกับคนหมู่มาก นอกจากนี้ความขัดแย้งยังสามารถก่อให้เกิดอารมณ์ขันได้ เช่น การนำเสนอภาพของคนที่มีการแต่งกายและท่าทางดีแต่กลับแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เป็นเซย

๓.๒ ความยั่งยืน

รายการวิทยุโทรทัศน์ที่ประสบความสำเร็จ มักเป็นรายการที่สามารถสร้างความน่าสนใจและความดึงดูดใจให้มีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ นักจัดรายการควรหมั่นตรวจสอบว่ารายการของตนยังคงความน่าสนใจเอาไว้ได้หรือไม่ และปรับเปลี่ยนรายการตามควรและเหมาะสม รายการที่จะสร้างความดึงดูดใจได้ยั่งยืน เช่น รายการข่าวที่มีธรรมชาติของความแปลกใหม่อยู่เสมอ รายการละครที่มีตัวละครอยู่หลากหลาย

๓.๓ ความชื่นชอบ

ผู้ชมรายการโทรทัศน์มักนิยมที่จะเห็นบุคคลที่ตนชื่นชอบหรือบุคคลที่มีรูปร่างหน้าตาดี ตลอดจนบุคคลที่ก่อให้เกิดความสบายใจเมื่อพบเห็นในจอโทรทัศน์ เช่นคนที่มีบุคลิกตลกขบขัน ดาราหรือพิธีกรที่มีบุคลิกรูปร่างหน้าตาดี หรือบุคคลหรือตัวละครที่มีบุคลิกอบอุ่นนุ่มนวล

๓.๔ ความมีจุดยืนที่เด่นชัด

รายการวิทยุโทรทัศน์ที่ประสบความสำเร็จ มักเป็นรายการที่ผู้ชมคาดหวังได้ว่าจะได้รับอะไรหรือจะพบกับความบันเทิงแบบไหน เมื่อได้ชมรายการนั้น การนำเสนอสิ่งที่ตรงกับที่ผู้ชมคาดหวังว่าจะได้รับ เช่น การนำดาราที่เป็นที่ชื่นชอบมารับบทที่ผู้ชมอยากให้เขาแสดงจะนำมาซึ่งความสำเร็จที่คาดหวังได้ของรายการ ในขณะที่การสร้างความแปลกใหม่ที่ออกนอกกรอบนอกทางเพื่อหวังจะดึงดูดผู้ชมกลุ่มใหม่ๆเข้ามา นอกจากจะทำให้ไม่ได้ผู้ชมตามที่หวังแล้ว ยังจะทำให้เสียผู้ชมกลุ่มเดิมไป

๓.๕ ความมีพลังของรายการ

คือความสามารถที่จะดึงดูดความสนใจของผู้ชมให้ติดตามชมรายการโดยตลอด ไม่หันเหไปยังรายการอื่น ซึ่งทำได้โดยการสร้างจุดสนใจหรือจุดเร้าอารมณ์ที่เข้มข้นไว้ในรายการ เช่นการนำเสนอภาพหรือฉากที่ตึงตางประทับใจ การตัดภาพอย่างรวดเร็ว การเสนอฉากรักที่ตราตรึง หรือการสร้างจุดใคร่รู้ไว้ในเนื้อเรื่องของละคร

๓.๕ ทีมงานมืออาชีพ

เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้หากนักจัดรายการประสงค์จะให้รายการของตนมีคุณภาพและประสบความสำเร็จ เป็นการยากที่รายการที่มีเพียงความแปลกใหม่ หรือมีเพียงดาราที่ดึงดูดใจจะประสบความสำเร็จได้โดยปราศจากทีมงานจัดและผลิตรายการที่มีความสามารถและคนเขียนบทที่ชาญฉลาด

๓.๖ ยุคสมัย

นักจัดรายการควรใช้วิจรณ์ญาณที่เหมาะสมในการนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับยุคสมัย รายการวิทยุโทรทัศน์ที่ตามหลังยุคสมัย มักจะถูกผู้ชมมองว่าเป็นรายการที่ล้าสมัย ส่วนรายการที่มาก่อนกาลจนเกินไปก็จะทำให้ผู้ชมยากที่จะยอมรับได้

๓.๗ กระแสนิยม

นักจัดรายการควรทราบถึงกระแสนิยมของคนส่วนใหญ่ที่กำลังนิยมรายการประเภทใด และจัดรายการให้สอดคล้องกับความนิยมของผู้ชมในขณะนั้นจะช่วยป้องกันมิให้

รายการประสบความสำเร็จล้มเหลวได้ เพราะแม้รายการอาจไม่มียอดผู้ชมสูงสุดแต่ก็สามารถดึงเอาผู้ชมจำนวนหนึ่งจากผู้ชมจำนวนมากที่กำลังนิยมรายการประเภทนั้นอยู่มาได้ ในขณะที่เดียวกัน ความทราบถึงการหมดยุคของกระแสนิยมใดๆก็จะช่วยให้นักจัดรายการหลีกเลี่ยงจากการนำเสนอรายการที่พ้นจากสมัยนิยมแล้วได้

๓.๘ งบประมาณที่พอเพียง

นักจัดรายการควรประมาณงบประมาณให้เพียงพอสำหรับผู้ผลิตรายการที่จะผลิตรายการให้มีคุณภาพได้ โดยมากผู้ผลิตรายการมักต้องการงบประมาณในการผลิตให้มากที่สุด เพื่อเป็น หลักประกันว่าจะสามารถผลิตรายการได้โดยสะดวก นักจัดรายการจึงควรกำหนดงบประมาณแก่ผู้ผลิตรายการให้เหมาะสม และพร้อมกันนี้ก็ควรตระหนักว่ารายการโทรทัศน์รายการใดที่ทำให้ผู้ชมปฏิเสธเพราะรู้สึกว่าเป็นรายการราคาถูกลง จะนำมาซึ่งความล้มเหลวแก่ทุกฝ่าย

๓.๑๐ เป็นรายการที่ขายได้

เป็นสิ่งสำคัญสำหรับรายการวิทยุโทรทัศน์ในสถานีวิทยุโทรทัศน์ที่มุ่งหวังผลกำไร ที่รายการที่มีคุณภาพต้องเป็นรายการที่ประสบความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ด้วย นักจัดรายการโทรทัศน์ต้องตระหนักว่าแม้จะสร้างสรรค์รายการวิทยุโทรทัศน์ออกมาได้มีคุณภาพเพียงใด ก็จะไม่มีความประโยชน์ รายการอาจประสบความสำเร็จล้มเหลวหรือไม่สามารถแพร่ภาพออกอากาศได้ หากรายการรายการนั้นๆไม่เป็นที่สนใจของนักโฆษณา

๓.๑๑ ความเห็นของผู้บริหารระดับสูง

มักปรากฏอยู่เสมอว่าผู้บริหารที่มีอำนาจของสถานี มักแนะนำให้มีการเปลี่ยนแปลงประกอบต่างๆ ในรายการที่ผู้จัดรายการนำไปเสนอเพื่อขออนุมัติ นักจัดรายการต้องมีความสามารถในการประเมินประเมินความต้องการของตนเองกับความต้องการของผู้บริหาร การเปลี่ยนแปลงทุกอย่างตามความต้องการของผู้บริหาร แม้ว่าจะทำให้รายการได้รับการอนุมัติแต่ก็อาจได้ผลเป็นรายการที่ไม่ตรงกับแนวคิดของผู้จัด และการเปลี่ยนแปลงรายการตามความต้องการของผู้บริหารที่ขาดความรู้ในเรื่องรายการโทรทัศน์ มักทำให้รายการหมดความน่าสนใจและล้มเหลวในที่สุด

๓.๑๒ ความแปลกใหม่

รายการที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงมักเป็นรายการที่มีความโดดเด่นและความแปลกใหม่ เป็นที่จดจำของผู้ชมได้ง่าย หากรายการที่ผู้จัดนำเสนอขาดความแปลกใหม่ ไม่มีความแตกต่างจากรายการโทรทัศน์รายการอื่น ก็ไม่มีความจำเป็นอันใดที่ผู้ชมจะหันเหจากรายการที่เคยชมอยู่เป็นประจำมาชมรายการของผู้จัดรายการ

คุณลักษณะดังกล่าวเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้จัดรายการวิทยุโทรทัศน์พึงพิจารณา โดยกำหนดให้เหมาะสมกับประเภท รูปแบบและเนื้อหาของรายการที่จะนำเสนอ ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้รายการประสบความสำเร็จ

คุณสมบัติของนักจัดรายการวิทยุโทรทัศน์

สิ่งสำคัญประการสุดท้ายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ ก็คือ คุณสมบัติของนักจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ตามความเหมาะสมของวิชาชีพ งานการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์เป็นงานที่ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ มีการสร้างสรรค์คิดค้น ตลอดจนการบริการและบริหาร ร่วมกัน นักจัดรายการควรมีคุณสมบัติที่เหมาะสมดังต่อไปนี้

๑. มีความเป็นผู้นำ นักจัดรายการที่ดีควรเป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำและมีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถชักจูงผู้ร่วมงานให้คล้อยตามได้อย่างมีเหตุผล และนอกจากนั้น การจัดรายการเป็นงานที่ต้องมีการแข่งขันเพื่อเอาชนะใจผู้ชมอยู่ตลอดเวลา นักจัดรายการที่ดีจึงควรเป็นผู้ที่สามารถนำพาหน่วยงานให้ประสบความสำเร็จ

๒. มีความรอบรู้ นักจัดรายการที่จะก้าวหน้าจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในตัวเป็นส่วนสนับสนุน ความรอบรู้นั้นย่อมหมายถึงความรู้เฉพาะด้านที่ตนได้ศึกษามาและความรู้ทั่วไปด้วย ทั้งนี้เพราะจะต้องมั่นใจว่าข่าวสารที่เผยแพร่ออกไปมีความถูกต้อง ให้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เมื่อมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น นักจัดรายการควรมีความรู้ที่จะจัดรายการเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที

๓. มีความรับผิดชอบ นักจัดรายการต้องตระหนักเสมอว่า ตนต้องมีความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ ต้องรับผิดชอบต่อประชาชนผู้ชม ทั้งยังต้องรับผิดชอบต่อผู้ร่วมงานทุกฝ่ายด้วย นักจัดรายการจึงต้องสำนึกอยู่เสมอว่าตนเป็นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่มีความสำคัญที่จะมีผลกระทบต่อบุคคลหลายฝ่าย

๔. มีศิลปะในการนำเสนอหรือในการแสดงออก งานด้านรายการเป็นงานที่ต้องใช้ความเป็นศิลปะ แม้ว่าตัวนักจัดรายการเองอาจไม่ได้เป็นผู้แสดงเองหรือนำเสนอรายการเอง แต่ความที่เป็นนักจัดรายการซึ่งเกี่ยวข้องอยู่กับงานที่ต้องแสดงออกหรือการใช้ศิลปะในการนำเสนอ จึงจำเป็นที่นักจัดรายการต้องมีพื้นฐานของความเป็นผู้แสดงออก (Showmanship)

๕. รู้จักตัดสินใจ งานจัดรายการบางครั้งต้องการความฉับไวในการตัดสินใจ เมื่อมีปัญหาหรือทางเลือกที่จะต้องตัดสินใจ จะต้องตัดสินใจให้ทันท่วงที ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้

และประสบการณ์เป็นพื้นฐานเพื่อจะช่วยให้ตัดสินใจไม่ผิดพลาด หรือให้ผิดพลาดน้อยที่สุดหากหลีกเลี่ยงไม่ได้

๖. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี งานจัดรายการเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้ชมจำนวนมาก และเป็นงานที่ไม่สามารถทำสำเร็จได้ด้วยคนเพียงคนเดียว การทำงานกับผู้อื่นให้ได้ผลดีที่สุดจึงต้องอาศัยมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

๗. มีทัศนคติที่ดีต่องาน งานด้านรายการวิทยุโทรทัศน์เป็นงานที่ต้องอุทิศทั้งร่างกายและสติปัญญาความคิดอย่างแท้จริง ดังนั้นในการปฏิบัติงานจึงจำเป็นต้องมีทัศนคติที่ดีและมีใจรักงานด้านรายการอย่างแท้จริง

๘. มีความคิดสร้างสรรค์ นักจัดรายการต้องมีความคิดสร้างสรรค์ริเริ่มอยู่เสมอ เพราะต้องแสวงหาแนวคิดใหม่ๆ ในการทำรายการอยู่เสมอ ซึ่งผู้ที่จะเกิดแนวคิดที่ริเริ่มสร้างสรรค์ได้นั้น อย่างน้อยต้องเป็นผู้เอาใจใส่คอยชมรายการโทรทัศน์อยู่เป็นนิจ จนเกิดความคิดในการสร้างรายการที่แปลกใหม่เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้

แนวคิดเรื่องการจัดและผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์ผู้วิจัยนำมาใช้เพื่อเป็นกรอบในการวิเคราะห์กระบวนการทำงาน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของบุคลากรด้านรายการในสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง ๕ บางขุนพรหม ระหว่างช่วง พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๑๑

๓. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังปรากฏงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ กิจการวิทยุโทรทัศน์ไทยในยุคเริ่มแรก หรือการวิจัยในด้านประวัติศาสตร์วิทยุโทรทัศน์ไทยไม่มากเท่าที่ควร โดยงานวิจัยที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งสถานีหรือการศึกษาในระดับโครงสร้าง งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

งานของเกริกเกียรติ พันธุ์พัฒน์ และปนัดดา ธนสถิตย์ (๒๕๒๖) เรื่อง "โทรทัศน์ไทย: จากบางขุนพรหมถึงระบบดาวเทียม" เป็นงานวิจัยที่กล่าวถึงวิวัฒนาการของกิจการวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทยโดยรวม โดยเริ่มจากกำเนิดวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย จากการดำริของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ หลังจากที่บริษัทตัวแทนจำหน่ายเครื่องรับโทรทัศน์ได้นำเครื่องรับโทรทัศน์มาทดลองให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ชมที่ท่าเนียบ มีการก่อตั้งบริษัทจำกัด

เพื่อดำเนินกิจการสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง ๔ บางขุนพรหม จากนั้นกิจการวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทยเริ่มขยายตัว เริ่มจากการก่อตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๗ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๐๑ มีการก่อตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ในส่วนภูมิภาคเพื่อขยายขอบเขตการแพร่ภาพออกอากาศและการก่อตั้งสถานีโทรทัศน์สีแห่งแรกคือสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๗ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ต่อจากนั้นจึงเกิดพัฒนาการการก่อตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งแรกของไทยที่ใช้การถ่ายทอดสัญญาณผ่านดาวเทียม คือสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๗ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ มีการก่อตั้งโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งเป็นการรวมตัวกันในวงการโทรทัศน์เพื่อปรึกษาหารือ จัดดำเนินการต่างๆที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สถานีโทรทัศน์ทุกช่อง กิจกรรมหลักของโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจคือการร่วมมือกันถ่ายทอดและรับการถ่ายทอดทั้งจากในและจากนอกประเทศ สำหรับรายการที่สำคัญระดับชาติหรือระหว่างชาติ สถานีโทรทัศน์ในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงระบบโทรทัศน์จากระบบ ๕๒๕ เส้นมาเป็นระบบ ๖๒๕ เส้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ งานวิจัยนี้จบลงเมื่อก้าวถึงการยุบเลิกกิจการของบริษัทไทยโทรทัศน์จำกัดด้วยสาเหตุของการขาดทุนเมื่อพ.ศ. ๒๕๒๐ และมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การสื่อสารมวลชนขึ้นมาแทน ตั้งแต่วันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๐

สินธุ์ สิทธิรักษ์ (๒๕๓๕) ศึกษาการปรากฏตัวของสถาบันโทรทัศน์ในสังคมไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของยุคสมัย และผลกระทบที่เกิดตามมา อันเนื่องจากการพัฒนาของสถาบันดังกล่าวนี้ ในช่วงระยะเวลา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๐๐

ผลของการศึกษาพบว่า มีมูลเหตุหลายประการทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่มีส่วนผลักดันให้สถาบันโทรทัศน์ถือกำเนิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางการเมืองด้วยในช่วงเวลาดังกล่าวนับเป็นระยะหัวเลี้ยวของสังคมไทยที่การต่อสู้ทางการเมืองและการสื่อสารดำเนินไปอย่างลึกซึ้งและรุนแรงทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ มีผลโน้มนำให้หัวหน้ารัฐบาลในขณะนั้น ตัดสินใจสั่งการให้ดำเนินการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ล่าสุดทางการสื่อสารเข้ามาในประเทศไทยอย่างฉับไว

สถาบันโทรทัศน์ในสังคมไทยจึงถูกสถาปนาขึ้นบนรากฐานของกลไกการโฆษณาของรัฐที่มีอยู่เดิม นั่นคือการอาศัยองค์กรและบุคลากรของกรมประชาสัมพันธ์เป็นแกนหลักในหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาใหม่ ในชื่อว่า "บริษัทไทยโทรทัศน์จำกัด" โดยมีกลไกทางกฎหมายและการคลังคอยค้ำจุนในรูปแบบของการระดมทุน การผูกขาดการค้าและการเก็บภาษี รวมทั้งการเปิดทางให้เอกชน

ชนเข้ามาร่วมรับภาระทางเศรษฐกิจ โดยที่รูปแบบการถือครองกรรมสิทธิ์ไม่เปลี่ยนแปลง งานวิจัยนี้ยังพบว่า เมื่อสถานีแพร่ภาพออกอากาศแล้ว โทรทัศน์ได้ทำหน้าที่ตอบสนองการโฆษณาทางการเมืองของรัฐทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในลักษณะต่างๆ แต่ดูเหมือนว่าบทบาทที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณชนที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดคือ ด้านวัฒนธรรม สถาบันโทรทัศน์ได้เริ่มต้นก่อรูปเป็นอาณาจักรทางวัฒนธรรมบันเทิงแบบใหม่ ที่รวบรวมเอาศิลปะและกิจกรรมหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกัน โดยมีสถาบันธุรกิจคอยเกื้อหนุนในรูปของการโฆษณา ซึ่งบทบาทนี้จะพัฒนายิ่งขึ้นตามลำดับ